

Remonstrantse Gemeente Rotterdam

7 januari 2024

Tjaard Barnard

Thema: de wereld en het geloof

Welkom en aansteken van de kaars door lid van de kerkenraad

Orgelspel

(Gemeente gaat staan)

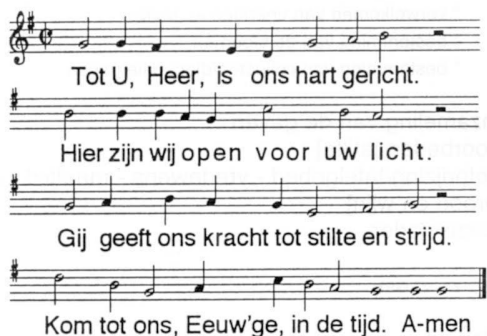
Aanvangslied Psalm 19: 1 en 3 De hemel roemt de eer

Votum en groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
die hemel en aarde gemaakt heeft
die trouw houdt tot in eeuwigheid
en die niet loslaat het werk van zijn handen.

Genade zij u en vrede
van God onze Vader
en van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Antwoordlied Tot U, Heer, is ons hart gericht

Tot U, Heer, is ons hart gericht.
Hier zijn wij open voor uw licht.
Gij geeft ons kracht tot stilte en strijd.
Kom tot ons, Eeuw'ge, in de tijd. A-men

(Gemeente gaat zitten)

Inleidende Bijbellezing Psalm 19: 1-7

1 Een lied van David. Voor de zangleider.

2 De hemel vertelt aan alle mensen
hoe machtig God is.

De hoge hemel laat aan iedereen zien
wat God gemaakt heeft:

de zon, de maan en de sterren.

3 De hemel vertelt het elke dag,
de hemel zegt het iedere nacht,
in een heel eigen taal.

4 Het is geen gewone taal,
geen taal met woorden.

Het is een taal zonder geluid.

5 Toch gaat het bericht de hele aarde over,
het gaat de hele wereld rond.

God gaf de zon een plaats aan de hemel.

6 Elke ochtend komt de zon stralend tevoorschijn.

Dan begint hij de weg die hij elke dag gaat.

7 Aan het ene eind van de hemel komt de zon op,
aan het andere eind gaat hij onder.

Zo geeft hij warmte aan de hele aarde.

Gebed

Eeuwige God,

Hoe bijzonder is de wereld waarin wij leven. Uw schepping die telkens weer van u
spreekt. Het licht dat elke dag opnieuw doorbreekt en ons het leven mogelijk maakt.

Telkens opnieuw kunnen wij het leven oppakken.

Telkens weer zijn er nieuwe kansen. Telkens inspireert u ons opnieuw om het goede te
kiezen.

Wees zo met ons, o God, als een stem die ons roept. Als een liefdevolle boodschap die
ons draagt. Als een kracht die ons verder helpt. Telkens opnieuw.

Amen.

Lied 834 Vernieuw Gij mij, o eeuwig licht.

Bijbellezing Matteus 2: 1-12

[1] Jezus werd geboren in Betlehem, een stad in Judea. Herodes was op dat moment
koning.

Niet lang na de geboorte van Jezus kwamen er wijze mannen in Jeruzalem aan. Ze
kwamen uit het oosten, uit een ver land. [2] Ze vroegen aan de mensen in Jeruzalem:
'Waar is de koning van de Joden die kortgeleden geboren is? We hebben zijn ster gezien.
Die kwam aan de hemel omhoog. En nu zijn we gekomen om de nieuwe koning te eren.'

[3] Toen koning Herodes dat hoorde, schrok hij vreselijk. Ook de andere mensen in
Jeruzalem schrokken.

[4] Herodes liet alle priesters en wetsleraren bij elkaar komen. Hij vroeg aan hen: ‘Waar zal de messias geboren worden?’ [5] Ze zeiden: ‘In Betlehem in Judea, want dat wordt al verteld in de heilige boeken. Daar staat: [6] «Luister, Betlehem in Judea, jij hoort bij de belangrijkste steden van het land. Want uit Betlehem komt de leider van Israël. Hij zal zorgen voor het volk van God, zoals een herder voor zijn schapen zorgt.»’ [7] Toen liet Herodes de wijze mannen in het geheim bij zich komen. Hij wilde precies weten wanneer ze de ster voor het eerst gezien hadden. [8] Daarna zei hij: ‘Ga naar Betlehem en zoek uit waar het kind precies is. Als jullie hem gevonden hebben, moet je dat aan mij komen vertellen. Dan kan ik ook naar hem toe gaan om hem te eren.’ [9-10] Na het gesprek met Herodes gingen de wijze mannen op weg. En opeens was daar de ster weer die ze al eerder gezien hadden. Toen ze de ster weer zagen, waren ze erg blij. De ster wees hun de weg. Hij bleef staan boven het huis waar het kind was. [11] De wijze mannen gingen naar binnen. Daar zagen ze het kind bij zijn moeder Maria. Ze knielden voor hem en eerden hem. Ze gaven hem de dure geschenken die ze meegebracht hadden: goud, wierook en mirre. [12] ’s Nachts kregen de wijze mannen een droom. In de droom zei God tegen hen: ‘Jullie moeten niet teruggaan naar Herodes.’ En dus gingen ze langs een andere weg terug naar hun land.

Lied 476 Nu zijt wellekome

Preek

Afgelopen week, beste mensen, las ik een interview met de voormalige hoogleraar van het Remonstrants Seminarium, Christa Anbeek. De algemene vergadering van de Broederschap verleende haar afgelopen zomer eervol ontslag per 1 januari. De goede verstaander herkende aan deze formulering natuurlijk al, dat het niet helemaal koek-en-ei was. Dit interview bevestigde dat. In de eerste zin van het verhaal stond al de zinsnede: ‘eruit gekickt door het seminarie’, terwijl in het slot staat dat ze ‘werkte aan het Seminarium, maar met onenigheid vertrokken is’. Het is jammer dat het niet heeft kunnen klikken, maar soms liggen de standpunten wel heel ver uit elkaar, zoals bleek uit haar recente boek over de theologie van de kwetsbaarheid.

Wat daar verder van zij, in dit interview geeft ze wel een interessante beschouwing over de positie van de kerk in de samenleving. Ze roept kerken op om in gesprek te gaan met de samenleving. Ik citeer een stukje:

“Kerken worden kleiner, er ontstaat een soort implosie. Mensen in kerken zijn in staat om mooie projecten af te blazen omdat ze het niet eens worden over de prijs van de koffie. Ik heb hier letterlijk voorbeelden van. Ik hoor kerken zeggen: “We hebben goud in handen, maar niemand ziet het.” Doe er dan iets mee, denk ik dan. Straks zit je met zijn tien met je ‘goud in handen’. Kerken moeten zich veel meer naar buiten richten. Dus niet bedenken hoe ze een rol kunnen spelen in de samenleving zodat ze zelf weer gaan floreren. Ze moeten wederkerig worden met de samenleving. We moeten meer in gesprek, gezamenlijk.”

Over deze beschouwingen over de rol van de geloofsgemeenschap in de samenleving wil ik nadenken, aan de hand van het bekende verhaal van de wijzen uit het oosten. Hoe verhoudt zich het hebben van een boodschap voor de wereld, tot een wereld die geen boodschap heeft, juist aan die boodschap die je te verkondigen hebt. Hoe verandert het verhaal door wat je denkt dat de wereld van je verwacht. Kun je ook vasthouden aan je eigen verhaal, de kern niet loslaten, terwijl je toch probeert dat mensen die niet geloven, je verhaal toch gaan begrijpen. In een zekere zin speelt de evangelist Mattheus met deze vragen.

Het verhaal van de wijzen uit het Oosten boeit tegelijkertijd theologen en astronomen. De theologen - als ze zijn van een wat orthodoxe snit - zouden graag horen van de astronomen, welk ster er rond de geboorte van Jezus aan de hemel heeft gestaan. Want als je dat weet, heb je weer een puntje gehaald in de wedstrijd: hoe toon ik aan dat de Bijbel toch gelijk heeft. Gelovige of anderszins goedwillige astronomen gaan aan het werk, wijzen op een bijzondere constellatie van sterren en planeten of eventueel zien zij een komeet die op het juiste moment voorbijgegaan is. Iedereen blij, zou je zeggen.

Totdat er een vrijzinnige theoloog voorbij komt, die zich afvraagt hoe letterlijk en historisch betrouwbaar je bijbelverhalen moet nemen? Is het waarschijnlijk dat een evangelist die rond het jaar 80, dus 50 jaar na de dood van Jezus en 80 jaar na zijn geboorte, iets betrouwbars opschrijft over een ster als gelovige schrijvers als Paulus en Marcus die eerder schreven, daar nog niets over verteld hadden? Hoe mooi de verhalen ook zijn van Mattheüs en Lucas, allebei vullen ze een gat dat Marcus in zijn oudste Evangelie had opengelaten. Marcus begint pas bij een volwassen Jezus. Als Marcus over Jezus schrijft, is hij een bijzonder mens en ontstaat zijn bijzonderheid pas bij zijn roeping. Bij Mattheüs en Lucas die later schrijven en helemaal bij Johannes die weer tenminste 10 jaar later de pen ter hand neemt, wordt het allemaal steeds mooier. Wordt Jezus steeds verhevener, totdat hij bij Johannes bijna aan God gelijk is. En zo zie je het volgende mechanisme ontstaan: hoe goddelijker Jezus wordt, hoe belangrijker het wordt om ook de voorgeschiedenis te kennen. Bij Mattheüs en over de geboorte, bij Johannes terug tot voor de schepping. Maar in alle gevallen: vooral een gelovige noodzaak, geen historische noodzaak.

Als Mattheus ons schrijft over de Wijzen die uit het Oosten komen, lijkt hij geen betrouwbare historische bronnen gebruikt te hebben, maar schrijft hij het zo op om óf te vertellen hoe het gegaan zou moeten zijn, bij iemand die hij zo op waarde schatte, óf schreef hij om mensen met een bepaald wereldbeeld te overtuigen dat Jezus echt de messias was.

Mattheus is ervan overtuigd dat Jezus de Messias is. Dat met zijn komst de geschiedenis werkelijk een andere kant is opgegaan. God heeft nu definitief van zich laten horen. Het Koninkrijk van de hemel staat voor de deur. En als zo iemand geboren wordt, moet er wel iets bijzonders te zien zijn. Zo gaat het bij alle grote helden, bij alle heiligen. In hun

volwassen bestaan zijn ze heel bijzonder geweest en goede vertellers schrijven dan ook over een bijzondere jeugd. Het moet er al vroeg ingezet hebben.

Mattheüs voldoet daarmee ook aan de behoefte van omstanders die nog niet direct geloven, maar wel bepaalde beelden hebben, die moeten kloppen. Als je Joodse lezers goed hun heilige Schrift, Tenach, kennen, helpt het als er in je verhaal dingen gebeuren, die al voorspeld lijken te zijn. Jezus moest wel vluchten, met de heilige familie naar Egypte, als je het profeten woord: 'Uit Egypte heb ik mijn Zoon geroepen' tot vervulling wilt laten komen. Als je denkt dat de Messias, als een zoon van David alleen maar in Bethlehem geboren kan worden, en eigenlijk weet iedereen dat hij gewoon uit Nazareth in Galilea kwam, dan verzin je een volkstelling, die het hele zaakje in beweging heeft gezet.

Het verhaal van Mattheus van vandaag gaat dus eerder over het laten bevestigen van bepaalde beelden dan over wat er historisch waarschijnlijk gebeurd is.

Als er een grote koning geboren is, dan moet dat toch voor iedereen aan de hemel gezien kunnen worden. En dat is wat de theologen wel mooi aangetoond hebben. Er leefde het beeld, dat bij de geboorte van een bijzonder iemand iets bijzonders aan de hemel te zien zou moeten zijn. En aan het einde van het verhaal: als een bijzonder iemand sterft, dan moet er wel iets als een zonsverduistering of aardbeving geweest zijn. Dat kan toch niet anders?

Eeuwenlang heeft deze creativiteit van de bijbelschrijvers mensen geholpen om het verhaal geloofwaardiger te maken. Wonderen en een Godheid die vanuit de hemel optrad, waren niet ongebruikelijk. Totdat de Verlichting de wereld onttoverd had. We gingen meer en meer van de wereld begrijpen. We hadden geen gebed om regen meer nodig, toen we ook goede weersverwachtingen konden maken. We hoefden niet meer te bidden voor een goede oogst, toen we de kunstmest uitgevonden hadden.

Vanaf dat moment werden wonderverhalen eerder iets dat ons geloof in de weg zat. Ik zou de mensen niet de kost willen geven die nog angstvallig vasthouden aan alle wonderverhalen. Maar eigenlijk maken zij het zichzelf onnodig moeilijk. Angstvallig proberen zij te blijven geloven in wat eigenlijk niet gaat. Een mens die over het water loopt, een levend geworden lijk dat uit een graf opstaat, een Schepper die in precies zeven dagen van 24 uur de wereld gemaakt heeft. Het zijn allemaal beelden die voor het geloof van belang waren. Beelden die op een narratieve manier de boodschap moesten verbeelden en daarmee van grote diensten waren. Maar ook beelden die ons tegenwoordig meer en meer in de weg zitten.

Het opschrijven van die beelden door de evangelisten is heel goed te begrijpen. Maar het vasthouden aan de letterlijke betekenis van die beelden is een misvatting. Als je dat doet, dan heb je niet echt begrepen, waarom de bijbelschrijvers opschreven wat ze schreven. Anders gezegd: als ze hun verhaal nu, in ons huidige wereld zouden schrijven, zouden ze

het niet meer zo doen. Dan zouden ze beelden zoeken die ons nu wat te zeggen hebben. Die ons nu helpen om te geloven en het ons niet moeilijker maken.

Concreet: het probleem waar de ster van Bethlehem ons voor stelt, is gekomen, doordat de schrijver te veel zijn best gedaan heeft om degenen die niet geloofden te overtuigen. Mattheüs geloofde niet in de kracht van het eenvoudige verhaal van Marcus, maar maakte het mooi. Te mooi voor ons nu.

Wat zegt dat voor de vragen waar ik mee begon. Voor de vragen hoe je als kerk omgaat met een wereld om je heen die het allemaal wel gelooft. Want natuurlijk heeft Christa Anbeek gelijk als ze constateert, dat het verhaal dat we te vertellen hebben, niet zo lekker meer aansluit bij wat er in de wereld gebeurt. Dat is helemaal waar. Alleen mag je nog wel discussiëren over wat je dan zou moeten doen.

Haar oplossing lijkt te zijn: zet je eigen verhaal een tijdje in de ijskast en begin eens te luisteren naar wat de wereld te zeggen heeft. Uit de ervaringen van mensen moet je je nieuwe theologie opbouwen. En als dat een theologie is zonder God of zonder Jezus, dan moet je daar maar aan wennen.

Zelf zou ik aan de andere kant van het spectrum willen beginnen. Stort je op wat de traditie ons al 2000 jaar aanreikt. Bestudeer dat goed. Stof het af. Bekijk goed wat de essentie is en wat er aan stof op gedwarreld is. Houd je niet vast aan de bijzaken, maar kom tot de hoofdzaak. Laat die hoofdzaak weer stralen en - dat geloof ik tenminste - dan zul je zien, dat mensen het ook nu in hun eigen leven kunnen herkennen. Dat die verhalen niet zomaar 2000 jaren overleefd hebben, maar dat die verhaal in zich zoveel kracht - noem het goud - in zich hebben, dat ze nog steeds herkenbaar zijn. Gooi dus niet het kind met het badwater weg, bewaar het badwater niet, maar koester wat de essentie is.

Wat betekent dat concreet? Herken in het bijbelverhaal van vandaag, dat Mattheüs zo onder de indruk was van de persoon en de boodschap van Jezus dat hij zijn stinkende best gedaan heeft om al zijn lezers te overtuigen. Dat hij enthousiast was over deze leraar, die de wereld op zijn kop gezet heeft. Die in de Bergrede zoveel mensen aan het denken gezet heeft, dat er nu nog steeds over gesproken wordt. Want laten we eerlijk zijn: we lezen die woorden van Jezus echt niet alleen omdat Jezus ze gezegd zou hebben, maar omdat ons hart ze herkent. Over hoe gelukkig de vredesstichters zijn of de zachtmoedigen. Over wat het betekent om je medemens werkelijk lief te hebben. Over hoe er een plek voor vermoeide en belaste mensen bij God is, om tot rust te komen of tot zichzelf. Kijkt u straks nog eens naar het grote raam tegenover mij: 'Komt tot mij, allen die vermoeid en belast zijt'.

Eigenlijk betekent het: gun jezelf de ruimte om je te laten inspireren door de grootsheid van een verhaal, terwijl de letterlijke betekenis daarvan ons een zorg mag zijn.

We begonnen deze dienst met het lezen van Psalm 19. Woorden die de liefhebbers van het Oratorium Die Schöpfung van Joseph Haydn bekend in de oren zullen klinken: Die Himmel erzählen die Ehre Gottes. De hemelen vertellen Gods glorie. Vertellen de hemelen of de sterren dat? Is de zon letterlijk door God op zijn plaats gezet? Laat ik eerlijk zijn: ik zou het niet weten. Maar ik weet wel, dat ik het allemaal machtig indrukwekkend vind. Dat er zo van alles is, dat voor mij getuigt van een goddelijke werkelijkheid die groter is dan ik me kan indenken. Dus ook als je niet gelooft, dat er een ster aan de hemel verscheen om die wijzen de weg te wijzen, kun je je nog steeds laten inspireren door al deze verschijnselen.

Voor mij is geloven: rustig, kritisch durven na denken over wat er ons allemaal overgeleverd is. Maar tegelijkertijd je het jezelf ook gunnen om, ondanks alle menselijke twijfel die terecht is, je blijvend te laten inspireren door wat al die mensen voor ons ook de moeite waard vonden. Niet loslaten om het loslaten, niet vasthouden om het vasthouden, maar telkens opnieuw je openstellen voor inspiratie die op onze weg komt. Zoals we het elke week zingen:

*Laat dan mijn hart U toebehoren
en laat mij door de wereld gaan
met open ogen, open oren
om al uw tekens te verstaan.*

Amen.

Stilte

Orgelspel Improvisatie op Die Himmel erzählen, die Ehre Gottes, (J. Haydn)

Afkondigingen

In de nacht van donderdag op vrijdag, beste mensen, is ons gemeentelid Nora Elisabeth Linn op 91 jarige leeftijd overleden. Zij was een bijzondere vrouw. Ondanks tegenslagen in haar bestaan was ze altijd een rasoptimist. Tot op het einde toe beschouwde zij zichzelf als een bofferd.

De afscheidsdienst zal komende donderdag om 15.30 uur plaatsvinden in de Hillegonda Kerk.

Mag ik u vragen om op te staan en haar in een stil moment te gedenken.

*U bent voor mij en u bent achter mij
u bent om mij heen
uw hand houdt mij vast
(Psalm 139: 5)*

**Voorbeden en stil gebed, afgesloten met
gezamenlijk gebeden ‘Onze Vader (oec. versie)’**

Tijdens de voorbeden 367b

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

Eeuwige God,

Het nieuwe jaar is begonnen. Een jaar met mogelijkheden en onmogelijkheden. Een jaar met verwachtingen en met zorgen. Een jaar waarin veel kan gebeuren. Een jaar waarin veel van ons verwacht mag worden. Een jaar waarin we, als altijd, uw ontferming zoeken.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

We zoeken uw ontferming, als het leven ons niet gunstig gezind is. Als het nieuwe jaar ons verdriet heeft gebracht. Als er zorgen in ons zijn. Als we bang zijn voor onze gezondheid of de gezondheid van wie ons dierbaar zijn. Geef ons kracht, o God, om te doorstaan wat we moeten doorstaan. Houd ons vast, in alles wat het leven ons gaat brengen.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

We zoeken uw nabijheid, terwijl het soms zo moeilijk is om u in ons eigen leven op het spoor te komen. Te vaak lopen wij in de mist, zien we het niet meer zitten. Voelen we ons alleen. Tegelijkertijd zijn er ook de momenten waarop we weten dat u bij ons bent.

v. *Zo bidden wij tezamen*

a. *Heer, onze Heer, ontferm u over ons.*

In de stilte willen we u bidden. In de stilte bidden we voor onszelf, voor degenen die ons lief zijn, voor heel uw wereld.

[...]

Onze Vader die in de hemel zijt,

Uw naam worde geheiligd;

Uw Koninkrijk kome;

Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.

Geef ons heden ons dagelijks brood;

En vergeef ons onze schulden,

Zoals ook wij onze schuldenaars vergeven;

En leid ons niet in verzoeking,

Maar verlos ons van de boze.

Want van U is het Koninkrijk

En de kracht en de heerlijkheid

In eeuwigheid.

Amen.

Mededelingen

Collecten voor Diaconaal doel en voor gemeente

(Gemeente gaat staan)

Slotlied 919 Gij die alle sterren houdt

Uitzending en zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde,
aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze geloofsgemeenschap, haar taak in
deze wereld,
met haar noden.

En gaan wij dan van hier naar ons huis en onze levensopdracht, onder Gods zegen.

De Heer zegene en Hij behoede u.

De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.

De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Amen.

Antwoordlied 978: 4

Orgelspel Fuga in g kleine tertts, BWV 578